

La televisió i la construcció d'una imatge pública de la immigració

Josep Gifreu

- *Aquest article pretén ser una introducció general al tema monogràfic del present número doble de Quaderns del CAC dedicat a l'estudi de la televisió com a narradora i constructora central de la imatge pública de la immigració en la societat espanyola i catalana. Després de situar el context sociodemogràfic dels corrents immigratoris a l'Estat espanyol, l'article resumeix un breu estat de la recerca internacional sobre el paper de la televisió i els processos de creació d'agenda pública i de definició dels problemes socials i, en especial, de la representació de les minories i la diversitat. A continuació, són presentats breument els diferents blocs del monogràfic, centrats en l'anàlisi dels fets de Ceuta i Melilla de l'octubre del 2005, en l'estudi de les modalitats de presència de la immigració en les principals televisions durant la temporada 2002-2003 i en les oportunitats d'accés dels sectors de la immigració en les programacions televisives.*

Paraules clau

Imatge pública, televisió, immigració, recerca, agenda pública, minories, diversitat

---

Josep Gifreu

Director del grup UNICA/UPF i catedràtic de teoria de la comunicació a la Universitat Pompeu Fabra

1. Reflectors televisius que il·luminen l'obscuritat

Les imatges de la televisió tenen la virtut i la responsabilitat de connectar l'experiència de l'espectador amb un temps i un lloc il·luminats pel raig de llum d'una càmera. Fou el mestre Walter Lippmann qui ens ensenyà que la premsa, i per extensió ara la televisió, no és un simple mirall de la realitat. La premsa, escrivia el 1922, i la televisió avui, diria ara Lippmann, és un "reflector de llum" que es mou per totes bandes per rescatar de l'obscuritat els diversos episodis ocults i els disposa per a la visió pública. Per a la visibilitat pública a fi que el públic, com també deixà dit Lippmann, puguin fer-se una "imatge mental" del món que li toca de viure.

Com es mouen aquests reflectors televisius en la captació presentació dels episodis de la immigració a Espanya? Quina imatge pública de la problemàtica immigratòria ha contribuït i contribueixen a crear de forma probablement decisiva les cadenes de televisió a Espanya i a Catalunya aquests darrers anys?

El dia 6 d'octubre de 2005 els reflectors de les principals cadenes televisives espanyoles i internacionals il·luminaven amb els seus focus, enquadraments i cròniques, l'assalt d'immigrants africans a les tanques de Melilla, on morien sis immigrants abatuts per trets de la Policia marroquina.

L'impacte d'aquelles imatges de Ceuta i Melilla posaren novament en el centre de l'agenda pública el conjunt de problemes relatius als fluxos immigratoris cap a Europa, sobretot dels procedents d'Àfrica a través de les fronteres espanyoles. Si els fets de Ceuta i Melilla plantejaren greus interrogants sobre les polítiques immigratòries dels estats implicats, el tractament informatiu i iconogràfic d'aquells fets per part de les televisions de referència suscitaren igualment preguntes de difícil resposta.

Justament per la importància de la televisió en la cons-

truació d'una imatge pública dels grans temes contemporanis i per la complexitat de la seva anàlisi en casos concrets, com en la crònica dels fets de Ceuta i Melilla, *Quaderns del CAC* va creure oportú de dedicar un monogràfic al tema de la immigració, examinant en particular la presentació dels fets esmentats i abordant més en general el paper de la televisió en la representació dels problemes de la immigració. Amb aquesta decisió i aquest número monogràfic sobre "Televisió i immigració", *Quaderns del CAC* continua prestant una atenció preferent a la temàtica de la immigració, que ja encetà amb la publicació del seu número 12 (gener-abril de 2002) dedicat a "Mitjans de comunicació i immigració".

2. Corrents migratoris que pressionen els murs de la frontera

El creixent flux d'immigrants procedents d'arreu del món cap a la península Ibèrica és un dels nous i grans reptes que ha d'afrontar l'Estat espanyol en aquests darrers anys. La seva condició de frontera d'Europa, amb extenses zones liminars amb els països del nord i del nord-oest d'Àfrica, han convertit les costes espanyoles, sobretot al voltant de l'Estret de Gibraltar (i les dues ciutats autònomes de Ceuta i Melilla) i de les Illes Canàries, en llocs de pas i d'arribada contínua d'immigrants africans. A partir

del 2000 augmentà considerablement l'arribada d'immigrants africans per mitjà d'embarcacions des de les costes d'Àfrica. Però, com mostra el quadre adjunt, i segurament per la pressió de les autoritats espanyoles i la perillositat de la travessia per aigües de l'Atlàntic, el nombre d'embarcacions i d'immigrants detectats a partir del 2004 baixà notablement, i els nous corrents migratoris es concentraren vers el pas fronterer de Ceuta i Melilla.

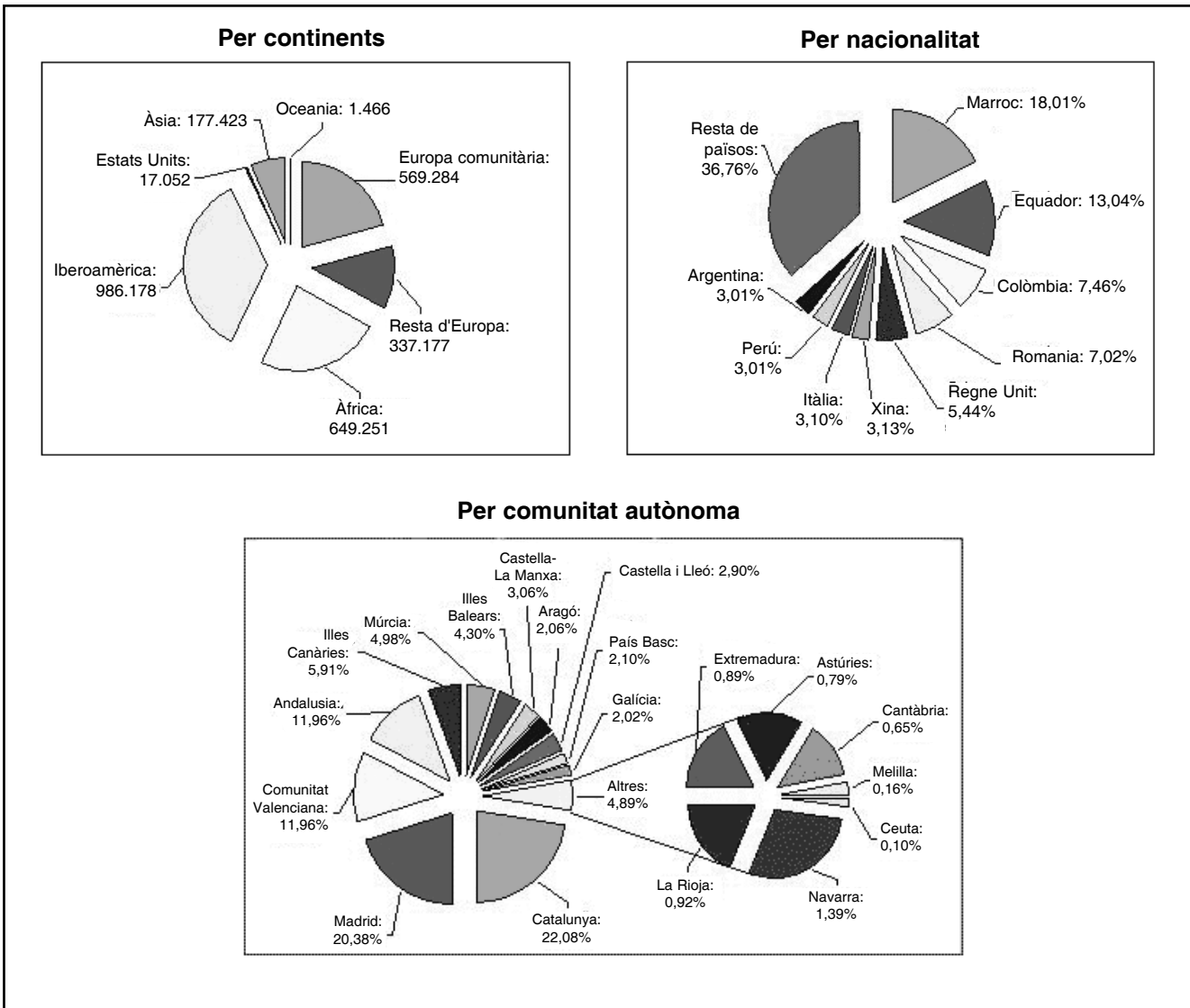
A finals del 2005, el fenomen migratori regularitzat a l'Estat espanyol adquiria ja unes dimensions molt similars a les d'altres grans estats d'Europa occidental. Segons les dades publicades per la Secretaria d'Estat d'Immigració i Emigració, el total d'estrangers amb targeta o autorització de residència a l'Estat espanyol era, el 30 de setembre de 2005, de 2.738.932, dels quals 780.841 amb règim comunitari de la Unió Europea. Per tant, hi havia a Espanya entorn de dos milions d'immigrants regularitzats. Segons els tres gràfics següents, facilitats per la Secretaria d'Estat esmentada, podem constatar almenys tres grans tendències: la preponderància d'Iberoamèrica i d'Àfrica en els corrents migratoris cap a Espanya; l'elevada proporció d'algunes nacionalitats (com el Marroc, Equador, Colòmbia i Romania, per bé que amb una creixent diversificació; i la destinació preferent dels immigrants en quatre comunitats autònomes de l'Estat (per aquest ordre: Catalunya, Madrid, País Valencià i Andalusia).

Taula1. Immigració irregular a Espanya per mitjà d'embarcacions 1999-2005

Any	Pasteres detectades	Immigrants detinguts
1999	475	3.569
2000	807	15.195
2001	1.060	18.517
2002	1.020	16.670
2003	942	19.176
2004	740	15.675
2005	567	11.781

Font: Ministeri de Treball i Afers Socials

Gràfic 1. Estrangers amb targeta o autorització de residència en vigor a 31-12-06

Font: Secretaria d'Estat d'Immigració i Emigració

3. Relatar imatges, explicar conflictes, modular veus

La pregunta central a la qual pretén aportar respostes aquest número doble de *Quaderns del CAC* es pot formular així: Com intervé la televisió en la definició de la immigració com a problema d'interès públic? I més en concret: Com incideixen les polítiques de programació i les rutines d'informació de les principals cadenes televisives d'Espanya en la creació de la imatge pública de la immigració i de la seva visibilitat mediàtica?

Partim de la hipòtesi que els relats d'actualitat de la televisió –i en concret, de les cadenes de referència en un lloc i moment determinats–, juntament amb les posteriors reelaboracions de tipus informatiu, de ficció i de l'espectacle, conformen el nucli de les estratègies discursives amb què les institucions televisives es posicionen com a narradors i actors socials en aquest tema. Les televisions tendeixen a categoritzar fets i situacions, i a actuar així com a mediadors fonamentals de cara a la inclusió o exclusió de determinats fets i valoracions en l'agenda específica dels

problemes socials, susceptibles de ser presos en consideració per l'opinió pública i pel sistema polític. Però les diferents cadenes, per raó de la seva ideologia o per la seva posició en el mercat televisiu, poden sostenir posicions distintes o enfrontades en les respectives propostes de definició com a problema públic de les representacions dels diversos conflictes que hi ha al voltant de la immigració.

Com a mitjà hegemònic en l'actual cultura de masses i tal com confirma la recerca empírica, la televisió exerceix una influència que es considera decisiva, no tan sols en la percepció pública dels problemes de la immigració, sinó també en els processos de competició entre els diferents actors socials per definir aquest problema i les polítiques públiques a aplicar-hi. La influència de la televisió en la percepció pública de determinats problemes ha merescut una específica i llarga dedicació en la recerca internacional. Ha estat, per exemple, l'objectiu fonamental de certes escoles, com és el cas de la coneguda com a *teoria del cultiu* de George Gerbner i els seus col·laboradors: un dels focus d'atenció d'aquesta escola ha estat justament la representació de les minories i la formació d'estereotips en la televisió dels EUA a través dels diversos gèneres i formats¹.

La relativa novetat dels fluxos de la immigració a Espanya requereix una atenció específica per valorar l'estat de les representacions dominants i poder actuar en funció d'aquest coneixement. Els mitjans de comunicació en general i la televisió en particular no són per descomptat els únics actors en el procés de competició per la definició dels problemes de la immigració, però sí que són centrals en aquests processos. Hem fet referència a l'atenció prestada anteriorment per *Quaderns del CAC* en el seu número 12 (2002) al tractament dispensat pels mitjans de comunicació i les institucions de Catalunya a la nova problemàtica de la immigració. El conjunt d'aportacions d'aquell número, juntament amb les pioneres conclusions i recomanacions del Parlament de Catalunya, del Consell de l'Audiovisual de Catalunya i del Col·legi de Periodistes de Catalunya, així com les recerques i reflexions dels col·laboradors i la bibliografia aportada, constitueixen un bloc de referència en l'anàlisi empírica i normativa de la relació sempre complexa entre mitjans de comunicació i immigració². L'atenció a la problemàtica específica de la intervenció dels mitjans en la representació dels fets de la immigració ha tingut a Catalunya diverses línies d'investigació en els darrers anys³,

en un evident esforç de connexió amb la recerca interdisciplinària conduïda sobre aquesta temàtica a diversos països d'Europa⁴.

La intervenció dels mitjans de masses, i molt especialment de la televisió, en l'establiment de les agendes temàtiques públiques i en la prioritització i equadrament dels grans temes davant l'opinió pública i als altres actors sociopolítics és fora de dubtes. En el marc concret dels processos de *policy-making*, les cadenes de televisió solen mantenir una cursa competitiva entre actors polítics a fi de proposar models de definició dels problemes socials i també de suggerir estratègies d'acció política en tots els àmbits (partits, governs, sindicats, opinió pública, moviments socials, etc.).

La recerca inspirada en els pressupòsits teòrics i metodològics de l'escola de l'*agenda-setting* proporciona perspectives d'estudi i d'anàlisi sobre el paper dels mitjans i gèneres informatius en l'establiment i les propietats dels grans temes de l'agenda pública. En aquest sentit, hi ha un cert consens en el rol crucial que els mitjans reserven a les notícies i al discurs informatiu d'actualitat per a la incorporació dels fets-notícia en els marcs de referència dels temes a debat públic en un moment i lloc donats. Per contra, ni el discurs propi dels gèneres de la ficció televisiva ni el corresponent als gèneres de l'espectacle i de l'entreteniment, sovint molt vinculats als valors de la noticiabilitat, solen ser abordats pels estudis empírics. Aquesta mancança és un repte a afrontar per la investigació ja que, a mesura que la televisió va incorporant i explotant el *background* de l'actualitat informativa com a primera matèria de la ficció i de l'espectacle, aquest conjunt de gèneres i programes adquireixen més interès des del punt de vista de la construcció social d'una imatge de la immigració. En conseqüència, aquí s'incorporen al costat dels més pròxims a l'*agenda-setting*, estudis de caràcter narratològic i d'anàlisi textual a fi d'abordar la consideració dels gèneres televisius no informatius.

4. Seleccionar, prioritzar, emmarcar escenaris i personatges

Tal com ja s'ha suggerit, l'aproximació pluridisciplinària a la construcció d'una imatge pública de la immigració a Espa-

nya a partir del paper central de la televisió, que oferim en aquest número de *Quaderns*, s'emmarca en un conjunt de pressupòsits teòrics i metodològics, que aquí només podem apuntar.

En efecte, ens situem en la cruïlla de diverses línies d'investigació teòrica sobre el paper dels mitjans de comunicació i les seves mediacions en la definició dels problemes públics. D'una banda, la que, partint de la sociologia del coneixement, proposa la consideració dels mitjans de comunicació com a instruments discursius centrals en la construcció social de la realitat. En aquesta línia, l'estudi de les notícies i del paper dels periodistes i de les empreses periodístiques en els processos de selecció (*gatekeeping*), de categorització (*newsworthing*) i de definició (*framing*) de la realitat social contingent compta amb una sòlida tradició de resultats de referència (per exemple: Altheide 1976, Tuchman 1978, Gans 1979, Gitlin 1980, Graber 1980, Bennet 1983, etc.)⁵. També hi ha tota una línia d'estudis que aborden la ficció i l'entreteniment televisius com a font de coneixement públic de la realitat social, on destaquen els treballs que es poden emmarcar en la tradició dels estudis culturals britànics (en bona part promoguts des de l'Escola de Birmingham i d'institucions com el British Film Institute) i en l'escola italiana entorn de la RAI i el seu servei VQPT⁶, així com en els informes encarregats per l'European Audiovisual Observatory, i el seu suport al grup Eurofiction, amb l'ànima del grup i autora destacada, Milly Buonanno⁷.

D'altra banda, l'orientació procedent de la teoria política, i més concretament de la comunicació política, posa l'accent en els mitjans com a intermediaris fonamentals en la construcció dels problemes públics. Dit en altres termes, els mitjans de comunicació construeixen imatges de referència de la conflictivitat social i competeixen amb els altres actors polítics en els processos de *policy-making*. Conflueixen aquí línies de recerca que intenten definir com els problemes socials arriben a ser problemes públics, quins actors tenen més probabilitats d'imposar una definició de la situació i d'orientar alternatives de solució als conflictes (per exemple: Edelman 1971 i 1988, Gusfield 1981, Kingdon 1984, Paletz 1987, Best 1988, Ericson-Baranek-Chan 1989, etc.)⁸.

Així, doncs, es dona per descomptat que la definició d'una agenda pels mitjans i la definició d'un determinat camp de conflictivitat com a problema públic estan íntimament

vinculades. És el que intenta estudiar empíricament la recerca ubicada en la tradició de l'establiment d'agenda, especialment a partir de les aportacions innovadores d'autors com Iyengar i Kinder, o del mateix fundador, McCombs⁹.

Ara bé, l'objecte d'atenció que enfoquem aquí exigeix acudir a altres tradicions de recerca sobre el discurs dels mitjans de comunicació i en particular sobre el discurs televisiu. Ens referim sobretot a la complementació de l'estudi a partir de línies d'interès com la narratologia i l'anàlisi del discurs. Les anàlisis narratives i discursives parteixen dels nivells més superficials dels missatges per fer emergir les estructures profundes del contingut, les quals acabaran convertint-se en els esquemes de representació vehiculats pels mitjans.

Els mètodes de l'anàlisi narrativa i discursiva s'apliquen als diversos llenguatges i registres televisius: imatges estàtiques i imatges cinètiques, text escrit i text àudio. Estudien alhora el tema de la narració, els personatges i les accions. Dues tradicions s'interessen per aquesta modalitat d'anàlisi de la televisió: la que s'emmarca en la semiòtica narrativa i que concentra l'estudi en les estructures narratives i categories com programes narratius, actants i actors, competències, espais i temps, etc.; i la que parteix de la teoria del text i se centra en l'anàlisi del discurs a partir de categories teòriques com macroestructures semàntiques, microestructures, superestructures, tòpics i comentaris, models de situació, etc. Els autors de referència són, respectivament, A. J. Greimas i T.V. Dijk¹⁰.

A l'últim, cal tenir en compte els processos complementaris de recerca etnogràfica per delimitar tant els contextos de la producció dels continguts com els de la recepció. És indubtable que el coneixement de les modalitats i rutines de construcció dels relats i discursos televisius relatius a la immigració (informatius, de ficció o d'espectacle) aporten elements de gran interès per a l'enquadrament del problema i l'avaluació dels continguts. D'altra banda, l'estudi etnogràfic de la recepció en determinats públics de les notícies i imatges de la immigració, vehiculades per les cadenes televisives, permetria conèixer la naturalesa i l'impacte del tipus de coneixement i d'actituds induïts pels mitjans en relació als nous fluxos migratoris. En el present número de *Quaderns del CAC*, aquestes línies de treball han estat

incloses només pel que fa a dues modalitats de la recepció. Com veurem a continuació, la majoria dels estudis se centren en la perspectiva de l'anàlisi de continguts i, concretament, en la consideració de la televisió en un doble sentit: com a narrador autònom de la conflictivitat social i alhora com a actor interessat en una determinada definició de la immigració com a problema públic.

5. Visionar a distància els fets de Ceuta i Melilla

Quatre articles d'aquest monogràfic aborden des de diferents angles el tractament televisiu dels fets de Ceuta i Melilla. Entenem aquí pels "fets de Ceuta i Melilla" els diversos episodis que van tenir lloc durant aproximadament una setmana entorn de les tanques de les ciutats autònomes espanyoles de Ceuta i Melilla en territori marroquí, amb relació als diversos intents d'immigrants africans de traspasar clandestinament la frontera espanyola. En concret, els fets que marcaren l'inici i el final de la setmana poden identificar-se en aquests dos: el dijous 6 d'octubre de 2005 eren abatuts sis immigrants africans en intentar saltar la tanca de Melilla; i el dimecres 12 d'octubre la cimera de Luxemburg de la Unió Europea reconeixia que hi havia uns 30.000 immigrants africans entre el Marroc i Algèria que intentaven entrar a Europa per les fronteres espanyoles de Ceuta i Melilla.

Com van informar les principals cadenes televisives espanyoles dels "fets de Ceuta i Melilla"? Immediatament després dels fets, el CAC, a través de la Mesa per la Diversitat de l'Audiovisual, va encarregar a diferents col·lectius d'investigadors de Catalunya una aproximació interdisciplinària a l'estudi de la informació televisiva sobre aquells fets. Els quatre primers articles d'aquest monogràfic són el resultat d'aquell encàrrec. Els dos primers se centren en l'anàlisi de contingut dels informatius televisius de la mostra subministrada pel CAC, i els dos següents són estudis de la recepció de la informació dels fets.

La descripció sistemàtica dels formats periodístics pròpiament televisius, a través de l'anàlisi textual i l'anàlisi visual, i de l'ordenació i la durada de les diferents seqüències i aparicions en els noticiaris televisius, permet comparar la intervenció televisiva, en general i de cada cadena particular, la imatge dominant d'aquells fets. Aques-

ta tasca reconstructiva és el que aborda l'article del col·lectiu MIGRACOM, de la UAB, integrat per Bertran, Gutiérrez, Huertas, Lorite, Losa i Mateu; el seu treball es titula "El tractament audiovisual dels fets de la tanca de Ceuta i Melilla: de la visió sensacionalista a la humanitària". L'estudi pren en consideració els informatius del vespre de les quatre cadenes amb més audiència a Catalunya (TV3, TVE-1, Tele-5 i Antena 3 TV). La investigació posa en relleu algunes constatacions d'interès, com la gran homogeneïtat de les imatges de les diverses cadenes, la tendència a la dramatització i espectacularització o la preponderància de les fonts informatives oficials, marroquines i espanyoles.

L'enfocament de la imatge de la immigració des de l'anàlisi del discurs dels informatius de la televisió és tractat en el treball "Solidaritat delimitada. Estudi de la cobertura televisiva dels fets al voltant de la tanca de Melilla de l'octubre de 2005", del col·lectiu integrat per Giró, Jarque, López, Carrera, Castel i García, de l'Observatori de la Cobertura Informativa de Conflictos (OCC) de la UAB i del Centre d'Estudis Africans (CEA). L'article argumenta que la cobertura televisiva dels fets presenta en un primer moment de forma alarmista i com un perill per a Espanya i Europa els immigrants que esperen entrar a Ceuta i Melilla. Tanmateix, en un segon moment, els mostra com a víctimes de la vulneració dels seus drets per part de les autoritats marroquines. Pel que fa a la responsabilitat espanyola i europea davant la situació, "a vegades es minimitza i a vegades s'obvia".

La recepció de les imatges i de la informació televisives sobre els fets de Ceuta i Melilla són objecte d'atenció des de dues perspectives diferenciades: la recepció per una àmplia mostra de comunitats culturals africanes residents a Catalunya i el record dels fets en la memòria dels adolescents a través d'una mostra d'estudiants de cinc centres de Barcelona.

L'article sobre la recepció en els grups de la immigració africana a Catalunya es planteja com a "Lectura intersubjectiva i intercultural del tractament informatiu dels fets de Ceuta i Melilla". Realitzat per l'equip de Botton, López, Male, C. Pulido, M.A. Pulido, Thiak i Tortajada, del grup interuniversitari CREA (Centre Especial de Recerca en Teories i Pràctiques Superadores de Desigualtats), el treball vindica i s'emmarca en un quadre ambiciós de metodologia

de la recepció. Des de pressupòsits teòrics i metodològics de la recerca participativa, l'article avança els primers resultats dels grups de discussió de set comunitats immigrants residents a Catalunya¹¹. Entre les múltiples conclusions de l'estudi, en la línia de fer emergir la "lectura preferent" induïda per les televisions, podríem destacar-ne una: que totes les cadenes concentren la noticiabilitat dels fets en la categoria de "conflicte", per bé que mentre algunes (TVE, Tele-5 i Antena 3 TV) el desplacen cap al conflicte "polític", altres (TV3 i La 2) l'entenen com a conflicte "social", i encara només TV3 aporta elements per explicar les causes del conflicte.

La recepció dels fets i el seu record a dos o tres mesos de distància per part dels adolescents és l'objectiu d'estudi que plantegen Prats i Higuera, del Grup de Recerca d'Educació Moral de la UB, en l'article "Crítics però dependents: com interpreta la gent jove les notícies de televisió (l'impacte dels fets de Ceuta i Melilla)". A partir de la realització de tallers audiovisuals, d'enquestes i d'observació participant amb estudiants d'entre 14-17 anys de cinc centres educatius de Barcelona¹², els autors formulen algunes conclusions inquietants. Plantegen, per exemple, fins a quin punt els mitjans contribueixen a la construcció d'imaginariis coherents en els joves sobre la immigració. O si, per contra, reforcen més aviat una visió parcial i atomitzada del fenomen migratori.

6. Accedir amb dificultat a les programacions televisives

Més enllà dels fets de Ceuta i Melilla, la pregunta clau en l'equació televisió i immigració és si i com els nous corrents migratoris cap a Espanya i cap a Europa, i l'assentament progressiu de comunitats immigrants en els territoris de l'Estat espanyol, han aconseguit una visibilitat pública en els canals de televisió, principalment en els de més audiència. En altres paraules, l'interès de la investigació, del debat obert i de la reflexió pública en aquest àmbit es focalitza com i fins a quin punt les polítiques de programació de les cadenes de televisió, públiques i privades, han incorporat o no la temàtica i la representació de la immigració en les seves graelles.

Un bloc de tres articles d'aquest monogràfic de *Quaderns*

presenta part dels resultats d'un projecte de recerca, finançat en el marc del Pla General del Coneixement i amb la col·laboració del CAC, sobre "La televisió i la construcció d'una imatge pública de la immigració a Espanya"¹³. La recerca de base i els tres articles tenen com a objecte d'anàlisi la temporada televisiva 2002-2003 i una mostra formada per les tres cadenes espanyoles generalistes de més audiència (TVE-1, Tele-5 i Antena 3 TV) i el canal català TV3. La recerca, desenvolupada en el marc del grup UNICA (Unitat d'Investigació de la Comunicació Audiovisual) de la UPF, s'ocupa de la visibilitat i modalitats de presència de la immigració en els informatius, en les sèries de ficció i en les polítiques de programació.

El primer article d'aquest bloc, "Els noticiaris televisius i l'accés a l'agenda pública dels temes de la immigració", realitzat per l'equip d'UNICA integrat per Gifreu, Corbella, Àubia i Suárez, estudia com les principals cadenes televisives espanyoles intervenen en els processos de selecció i narració dels conflictes relatius a la immigració a través dels noticiaris televisius. També pretén oferir una metodologia específica per al seguiment i l'anàlisi de la informació televisiva sobre la problemàtica de la immigració. Els resultats permeten detectar, almenys per al període examinat, insuficiències importants en la cobertura televisiva de la immigració, així com diferències notables en l'activitat de cada cadena com a selectora i narradora dels conflictes relatius als nous fluxos migratoris a Espanya.

El tractament de la immigració en les sèries de ficció és una realitat molt poc estudiada empíricament. Això és el que pretén donar a conèixer l'article de l'equip d'UNICA integrat per Ruiz, Ferrés, Obradors, Pujadas i Pérez, titulat "La imatge pública de la immigració a les sèries de televisió". Aplicant una metodologia innovadora i específica en una mostra del període, en el marc de la semiòtica narrativa, s'analitza com la ficció televisiva de producció espanyola i catalana afecta els processos de creació d'imaginariis i prototipus socials que influeixen en la forma de percebre, pensar i viure la realitat social de l'immigrant i la immigració. S'examinen 41 trames de sèries de producció espanyola on es troben 29 personatges immigrants i un total de 86 rols narratius realitzats per immigrants. El treball permet d'establir similituds i diferències entre les estructures prototípiques amb relació als immigrants, detectades entre les televisions espanyoles i la catalana.

Per acabar, la recerca d'UNICA també aborda en conjunt la consideració de les cadenes televisives com a actors que intervenen en les grans decisions d'incorporar o no en les graelles programes i formats amb presència de la immigració. L'equip format per Gómez, Capdevila i Pintor ho ha analitzat i resumit a l'article "Estratègies de programació i llocs possibles per a la construcció de la imatge pública de la immigració: la temporada 2002/2003 a Catalunya". L'anàlisi comparada de les quatre grans cadenes vistes a Catalunya (TVE-1, Tele-5, Antena 3 TV i TV3) permet de constatar importants divergències entre les dues cadenes públiques, i entre aquestes i les privades: estratègia de silenci a TVE-1, notable presència a TV3 i opcions per a la ficció a Tele-5 i Antena 3 TV.

Aquesta mirada a les polítiques i graelles de programació de les televisions com a marc d'oportunitats per a l'accés de les figures i problemàtiques de la immigració a l'esfera de visibilitat pública es complementa amb tres articles més dedicats a l'actualitat televisiva.

Quins programes podríem considerar "exemplars" en el tractament de la immigració? Per quines raons poden considerar-se exemplars? Són freqüents aquests tipus de programes en les televisions que se sintonitzen a Catalunya? A aquestes preguntes pretén respondre de forma exploratòria l'article d'Ingrid Guardiola "Invitacions a la reconciliació: la immigració a través de programes divulgatius de proximitat". L'autora presenta una selecció de programes i l'argumenta com a mostres d'espais innovadors no només pel seu format, sinó per la manera d'articular els continguts, tot i que que no encaixen bé en les graelles de les televisions generalistes, on brillen per la seva absència.

D'altra banda, seguint la ja consolidada tradició d'estudis del CAC sobre el tractament de la immigració als mitjans, s'inclou l'estudi de Laura Rodas, que porta per títol "El tractament de la immigració en els teletinformatius durant el 2005" i ha estat elaborat a partir de les dades recollides pels serveis tècnics del CAC referents al pluralisme social i polític. En aquesta ocasió, s'han extret totes les notícies relacionades amb la immigració per poder dedicar una anàlisi específica al tema. Les dades que apareixen en aquest article es desprenen d'una mostra que inclou els teletinformatius d'abast català de migdia i de vespre de TV3, K3/33, TVE a Catalunya, i els teletinformatius de les

emissores locals BTV, Citytv i Localia entre l'1 de gener i el 31 de desembre de 2005. Les conclusions descriptives, de gran interès empíric, responen a les preguntes de quant temps hi dediquen, de què parlen i a qui es dona la veu.

Finalment, però no pas menys important, clou el monogràfic un ambiciós article de contextualització internacional de les experiències institucionals i professionals en el camp de la diversitat audiovisual. Doris Boira, de la mencionada Mesa per la Diversitat de l'Audiovisual, ho explica a l'article "Aproximació a les experiències audiovisuals sobre diversitat cultural i immigració a Europa o el Canadà", que se centra només en les experiències televisives d'àmbit públic, deixant fora les privades i les comunitàries. Atenent a criteris diversos, l'autora ha seleccionat, a més del Canadà, els següents països europeus: Alemanya, Bèlgica, França, Itàlia, Països Baixos i el Regne Unit. El repàs a la trajectòria de la relació entre situació migratòria i audiovisual en contextos nacionals diversos permet conèixer un ric ventall d'experiències amb relació a l'abordatge de la diversitat cultural. Cada país té una història migratòria i cada televisió ha desenvolupat una certa programació en funció del marc polític i audiovisual. La comparació de la situació actual i la seva trajectòria en els països examinats permet trobar aspectes semblants i diferents de gran interès en les polítiques audiovisuals, programacions i mitjans multiculturals.

Notes

- 1 És oportú de recordar aquí una selecció de referències pròximes a l'escola del cultiu (*cultivation hypothesis*), centrades en la representació televisiva de les minories: ATKIN, D. "An analysis of television series with minority-lead characters", *Critical Studies in Mass Communication*, 9, 1992; GERBNER, G.; SIGNORELLI, N. *Women and minorities in television drama 1969-1978*, Philadelphia, Annenberg School of Communications, University of Pennsylvania, 1979; B. Greenberg (ed.), *Life on Televisión: Content analysis of U.S. TV drama*, Norwood, Ablex, 1980; MASTRO, D.E.; GREENBERG, B.S. "The Portrayal of Racial Minorities on Primer Time Television", *Journal of Broad-casting & Electronic Media* 44 (4), 2000; POTTER W; CHANG, I. "Television exposure measures and the cultivation hypothesis", *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 34, 1990.
- 2 Vegeu *Quaderns del CAC*, núm. 12, gener-abril 2002. Els articles específics corresponien a les tres ponències presentades a les primeres jornades sobre "El tractament informatiu de la immigració", convocades pel CAC el 27 i 28 de novembre de 2001. Els ponents foren Vicenç Villatoro ("Els mitjans de comunicació davant la immigració. La responsabilitat d'informar, la responsabilitat de conviure"), José A. Sorolla ("El tractament informatiu de la immigració a Catalunya") i Xavier Giró ("Comentaris sobre el *Manual d'estil* periodístic relatiu a minories ètniques i noves propostes").
- 3 Es poden consultar en aquest sentit els estudis següents: CAC (Serveis Tècnics), *La imatge de les minories ètniques a les televisions de Catalunya*, Barcelona: CAC, 1999; BOLADO, A.C.; BRUCET, C.; MEDINA, J.M.; ONGHENA, Y. *La imatge del Magrib a les televisions de Catalunya*. Barcelona: CAC, 1999; CAC i Centre d'Estudis Africans, *La imatge de l'Àfrica negra a les televisions*, Barcelona: CAC, 1999; RODRÍGUEZ, S.; PORRAS S., *El tractament del poble gitano a les televisions de Catalunya*, Barcelona: CAC, 1999; RODRIGO ALSINA, M.; MARTÍNEZ NICOLÁS, M., "Minories ètniques i premsa europea d'èlit" a *Anàlisi. Quaderns de Comunicació i Cultura*, 20, 1997, pp. 13-36; MIGRACOM, "Tractament de la inmigració no comunitària als mitjans de comunicació (premsa, ràdio i televisió) a Catalunya, Bellaterra: UAB, 1996.
- 4 Algunes referències de la recerca europea sobre comunicació i immigració: BODAS, J.; DRAGOEVIH, A., *El mundo árabe y su imagen en los medios*, Madrid: Comunica, 1994; FRACHON, C.; VARGAFTIG, M. *European television: immigrants and ethnic minorities*, Londres: John Libbey, 1995; HAROLD RIGGINS, S. *Ethnic minority media. An international perspective*, Londres: Sage, 1992; SIMON, R.J.; ALEXANDER, S.H., *The ambivalent welcome: print media, public opinion and immigration*, Westport: Praeger, 1993; VAN DIJK, T. *Racismo y análisis crítico de los medios*, Barcelona: Paidós, 1997. Entre les línies d'investigació aplicada sobre televisió i immigració poden ser representatius els estudis impulsats pel CSA francès i la ITC britànica; vegeu, en aquest sentit: Conseil Supérieur de l'Audiovisuel. *Présence et représentations des minorités visibles à la télévision française*, París: CSA, 2000; Independent Television Commission, *Ethnic minorities on television*, <http://www.itc.org.uk>; Independent Television Commission, *Television: ethnic minorities' views*. [Http://www.it.org.uk](http://www.it.org.uk).
- 5 Vegeu ALTHEIDE, D. L. *Creating Reality: How TV News Distorts Events*, Beverly Hills-London, Sage, 1976; TUCHMAN, G., *Making News*, New York, Free Press, 1978; GANS, H. J. *Deciding what's news*, New York, Vintage Books, 1979; GITLIN, T. *The whole world is watching*, Berkeley, University of California Press, 1980; GRABER, D. A. *Crime news and the public*, New York, Praeger Publishers, 1980; BENNET W. L., *The Politics of Illusion*, White Plains (N.Y.), Longman, 1983; SCHLESINGER P., *Putting 'Reality' Together*, London, Methuen, 1987.
- 6 La importància de la recerca sobre la televisió endegada des del 1978 fins a l'actualitat pel servei de la RAI italiana VQPT (Verifica Qualitativa Programmi Trasmessi) és única a Europa. A principis del 2005, el nombre d'estudis publicats sumaven 198. Alguns d'aquests estudis havien abordat la relació entre televisió i construcció d'imatges de la immigració (per exemple: MARLETTI, C., *Televisione e Islam. Immagini e stereotipi dell'Islam nella comunicazione italiana*, Roma, RAI-ERI, 1995).

- 7 BUONANNO, M. *El Drama televisivo, identidad y contenidos*, Barcelona, Gedisa, 1999; *Eurofiction 1997. Primo rapporto sulla fiction in Europa*, Roma, RAI-ERI, 1998. L'autora ha dirigit la realització i publicació fins ara de 16 informes consecutius sobre "La fiction italiana. L'Italia nella fiction"; el darrer, amb el títol de *Lontano nel tempo. La fiction italiana. L'Italia nella fiction*, Roma, RAI-ERI, 2005.
- 8 EDELMAN, V. M. *Politics as Symbolic Action*, New York, etc., Academic Press, 1971, y *Constructing the political spectacle*, Chicago, University of Chicago Press, 1988; GUSFIELD, J. *The culture of public problems*, Chicago, University of Chicago Press, 1981; KINGDON, J. W. *Agendas, alternatives, and public policies*, New York, Harper Collins, 1984; PALETZ, D.L. (ed.), *Political Communication Research: Approaches, studies, assessments*, Norwood (N.J.), Ablex, 1987; BEST, J. *Images of Issues: Typifying contemporary social problems*, New York, Aldine de Gruyter, 1988; ERICSON, R. V.; BARANEK, P.M. and Janet B. L. Chan, *Negotiating control: A study of news sources*. Toronto: University of Toronto Press, 1989.
- 9 Vegeu especialment, IYENGAR, S.; KINDER, D.R. *News That Matters: Television and American opinion*, Chicago and London, University of Chicago Press, 1987; IYENGAR, S. *Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues*, Chicago and London, University of Chicago Press, 1991; McCOMBS, M; SHAW, D. L.; WEAVER, D. (eds.), *Communication and Democracy: exploring the intellectual frontiers in agenda-setting*, Mahwah (N.J.), Lawrence Erlbaum, 1997; McCOMBS, M. *Setting the Agenda. The Mass Media and Public Opinion*, Cabridge (UK)-Malden (MA), Polity, 2004.
- 10 GREIMAS, A. J. *Del sentido II, ensayos semióticos*, Madrid: Gredos, 1989; GRIMAS, A. J. *Narrative semiotics and cognitive discourses*, London: Pinter, 1990. MUMBY, D. (comp.) *Narrativa y control social*. Amorrortu Editores. Buenos Aires, 1997. VAN DIJK, T. *Racismo y análisis crítico de los medios*. Barcelona: Paidós, 1997. TAMBLING, J. *Narrative and ideology*. Milton Keynes. Open University Press, 1991. *Narrativization of the news Tamar Liebes, guest editor*. Hillsdale. Lawrence Erlbaum, 1994. RICOEUR, P. *Historia y narratividad*. Barcelona: Paidós, 1999. LACEY, N. *Narrative and genre key concepts in media studies*. Houndmills, Basingstoke Macmillan Press 2000. ROERMUND, B. VAN. *Derecho, relato y realidad*. Madrid Tecnos, 1997. GONZÁLEZ, N. *La interpretación y la narración periodísticas, un estudio y tres casos: Croacia, drogas, mujer*. Pamplona EUNSA 1997. BERGER, A. A. *Narratives in popular culture, media, and everyday life*. Thousand Oaks Sage, 1997. ADAM, J-M. *L'Analyse des récits Jean-Michel Adam, Françoise Revaz*. Paris Seuil, 1996. LITS, M. *Récit, médias et société*. Louvain-la-Neuve Academia-Bruylant, 1996.
- 11 Les set entitats participants són: Lleida solidària – Fundació MPDL (Lleida), Associació Catalana de Residents Senegalesos (Barcelona), Associació Sahbi (Barcelona), Grup Multicultural de l'Associació Àgora (Barcelona), Associació de Mali de Lleida (Lleida), Associació de Gàmbia de Lleida (Lleida) i Iniciativa per a la integració social i el desenvolupament social (Lleida).
- 12 Els grups de joves estudiants participants foren: de 4t d'ESO de l'IES Josep Tapiró de Reus; de 1r de Batxillerat de l'escola Solc de Barcelona; de 1r de Batxillerat de l'escola Sant Ignasi de Barcelona; de 1r d'ESO de l'IES Ramon de Berenguer de Santa Coloma de Gramenet; i de 1r de Batxillerat de l'IES Celestí Bellera de Granollers.
- 13 El projecte "La televisión y la construcción de una imagen pública de la inmigración en España" obtingué un ajut PGC-MCYT del Ministeri de Ciència i Tecnologia del Govern espanyol en la convocatòria de 2001 (BSO2001-0938) i fou liderat pel grup consolida